

บทที่ 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แอลกอฮอล์

โดยทั่วไปแอลกอฮอล์ที่ใช้แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

2.1.1 เมทิลแอลกอฮอล์หรือเมธานอล (methyl alcohol or methanol) เป็นแอลกอฮอล์ที่ได้จากก๊าซธรรมชาติและการสังเคราะห์ทางเคมี มีสูตรทางเคมีว่า CH_3OH ไม่สามารถจะนำมาบริโภคได้ เมธานอลมีการกัดกร่อนและระเหยง่ายกว่าเอทานอลและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์มากกว่าเอทานอล

2.1.2 เอทิลแอลกอฮอล์หรือเอทานอล (ethanol alcohol or ethanol) เป็นแอลกอฮอล์อีกชนิดหนึ่งที่เป็นสารอินทรีย์สามารถรับประทานได้ เกิดจากการหมักพืชหรือสารอินทรีย์เพื่อเปลี่ยนแป้งจากพืชให้เป็นน้ำตาลแล้วเปลี่ยนน้ำตาลเป็นแอลกอฮอล์ เอทานอลที่พบกันทั่วไปได้แก่ สุรา ไวน์ เบียร์ สาเก เป็นต้น เอทานอลมีสัญลักษณ์ทางเคมีเป็น $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$ มีคุณสมบัติเป็นของเหลวไม่มีสี และจุดไฟติด โดยทั่วไปเอทานอลที่มีความบริสุทธิ์สูงจะมีคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- มีเนื้อแอลกอฮอล์ไม่น้อยกว่า 99.38 % โดยทั่วไปมีน้ำเจือปนไม่เกิน 0.5%
- เป็นสารละลายที่ไม่มีสี ระเหยง่าย
- จุดเดือด 78.3 องศาเซลเซียส
- จุดเยือกแข็ง - 117.3 องศาเซลเซียส
- ความถ่วงจำเพาะ 0.786 ที่ 16 องศาเซลเซียส
- ให้ค่าความร้อน (Calorific value) 12,800 Btu/lbm
- สามารถละลายในน้ำ และสารอินทรีย์อื่นๆ ได้ดี

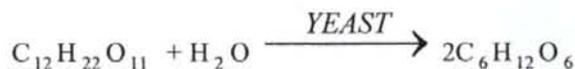
2.2 การผลิตเอทิลแอลกอฮอล์

การผลิตเอทิลแอลกอฮอล์ในชั้นอุตสาหกรรมนั้น ทำได้ 2 วิธีคือ

1. การสังเคราะห์ (synthesis) โดยที่ใช้เอทิลีน (ethylene) เป็นวัตถุดิบ โดยใช้ในกระบวนการ hydrolysis คือ นำเอทิลีนมาทำปฏิกิริยากับน้ำโดยใช้กรดกำมะถัน (H_2SO_4) หรือ กรดฟอสเฟอริก (H_3PO_4) เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาซึ่งทำให้ได้เอทิลแอลกอฮอล์แล้วนำมาทำให้บริสุทธิ์

2. การหมัก (fermentation) เป็นวิธีที่ใช้กันมากที่สุด และเป็นวิธีที่ใช้ในประเทศไทยในปัจจุบัน วัตถุดิบที่ใช้กันมากที่สุด ได้แก่ กากน้ำตาล (molasses) ประเภท blackstrap ซึ่งเป็นผลพลอยที่ได้จากการผลิต

น้ำตาล กากน้ำตาลประเภทนี้มีน้ำตาลประมาณ 55% โดยน้ำหนักซึ่งจำนวน 35% - 40% เป็นน้ำตาลซูโครส (sucrose) และอีก 15% - 20% เป็นพวกน้ำตาลกลูโคส และ ฟรุคโตส (glucose and fructose) นอกจาก กากน้ำตาลแล้วยังมีวัตถุดิบอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตเอทิลแอลกอฮอล์ได้เช่น ผลผลิตทางการผลิตที่มี น้ำตาล และแป้งได้แก่ ผลไม้ต่างๆ ข้าวเหนียว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ฯลฯ และนำทิ้งจากการผลิตเชื้อ กระจายที่ใช้ขบวนการซัลไฟต์ (waste sulfite liquors) ขบวนการผลิตเอธานอลด้วยการหมัก ซึ่งมีหลักการ ดังต่อไปนี้คือ กากน้ำตาลจะถูกนำมาผสมน้ำเพื่อลดความเข้มข้นของน้ำตาลให้เหลือประมาณ 10% - 15% เดิม กกรดกำมะถันเพื่อลดค่า pH จากเดิมประมาณ 5.3 ให้เหลือระหว่าง 4 - 5 เดิมแอมโมเนียซัลเฟตลงไปเพื่อ เป็นอาหารเสริมให้แก่ยีสต์ (yeast) นำสารละลายกากน้ำตาลที่ได้มาหมักในถังหมัก (fermentor) ที่ปิดฝามิดชิด เดิมเชื้อยีสต์ที่เตรียมไว้ ลงในถังหมักประมาณ 2% ของปริมาณสารละลายกากน้ำตาล กวนในถังหมัก ตลอดเวลา แล้วยีสต์จะปล่อยน้ำย่อย (enzymes) ออกมาทำปฏิกิริยากับน้ำตาล กลายเป็นเอทิลแอลกอฮอล์ ใน สภาวะที่ไร้อากาศดังสมการ

ในปฏิกิริยาการเปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นเอทิลแอลกอฮอล์นั้น จะเกิดความร้อนขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องระบายความ ร้อนออก โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในประเทศจะใช้วิธีการสูบน้ำเย็นขึ้นไปให้น้ำเย็นไหลขโอบรอบถัง เพื่อความคุมอุณหภูมิรอบถังหมักให้อยู่ในช่วงระหว่าง 30 - 37 องศาเซลเซียส ซึ่งในการหมักจำเป็นต้องกวน น้ำในถังตลอดเวลา เพื่อให้ปฏิกิริยาชีวเคมีในถังมีการเปลี่ยนแปลงน้ำตาลเป็นเอทิลแอลกอฮอล์ ให้เกิดได้ดี ยิ่งขึ้น ช่วงหลังจากระยะเวลา 48 - 60 ชั่วโมง สารละลายในถังหมักที่เรียกว่า "น้ำสำ" มีเอทิลแอลกอฮอล์ ประมาณ 7% - 10%

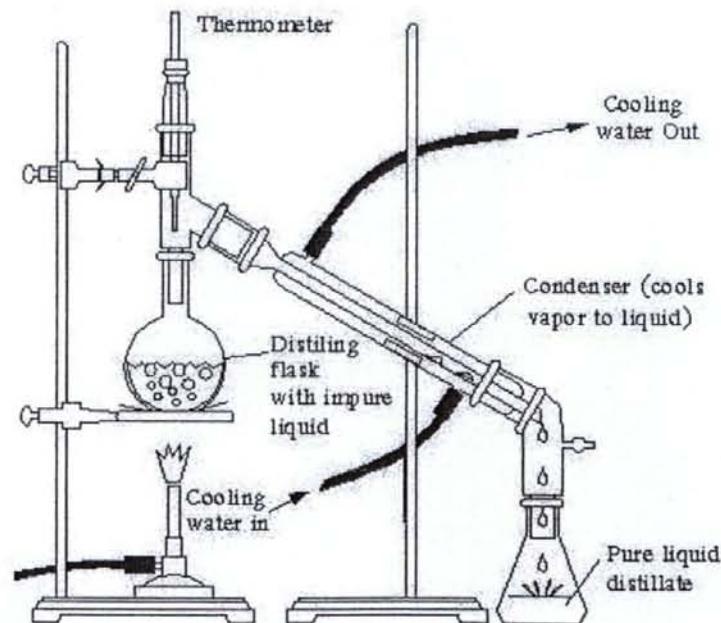
2.3 การกลั่นแอลกอฮอล์

การกลั่น จัดว่าเป็นวิธีที่สำคัญที่สุดวิธีหนึ่งสำหรับการทำของเหลวให้บริสุทธิ์ ไขแยกของ เหลวหรือ ของแข็งกับของเหลวที่ผสมกันเป็นสารละลายเนื้อเดียวออกจากกัน โดยอาศัยความแตกต่างของจุดเดือด การ กลั่นเป็นกระบวนการที่ทำให้ของเหลวได้รับความร้อนจนกลายเป็นไอ แล้วทำให้ควบแน่นกลับมาเป็นของเหลว อีก ในขณะที่กลั่นของผสม ของเหลวที่มีจุดเดือดต่ำจะกลายเป็นไอแยกออกมาก่อน ของเหลวที่มีจุดเดือด สูงขึ้นจะแยกออกมาภายหลัง การกลั่นมีหลายประเภท เช่น

- 2.3.1 การกลั่นแบบธรรมดา
- 2.3.2 การกลั่นลำดับส่วน
- 2.3.3 การกลั่นด้วยไอน้ำ
- 2.3.4 การกลั่นแบบพิเศษ

2.3.1 การกลั่นแบบธรรมดา (Simple distillation)

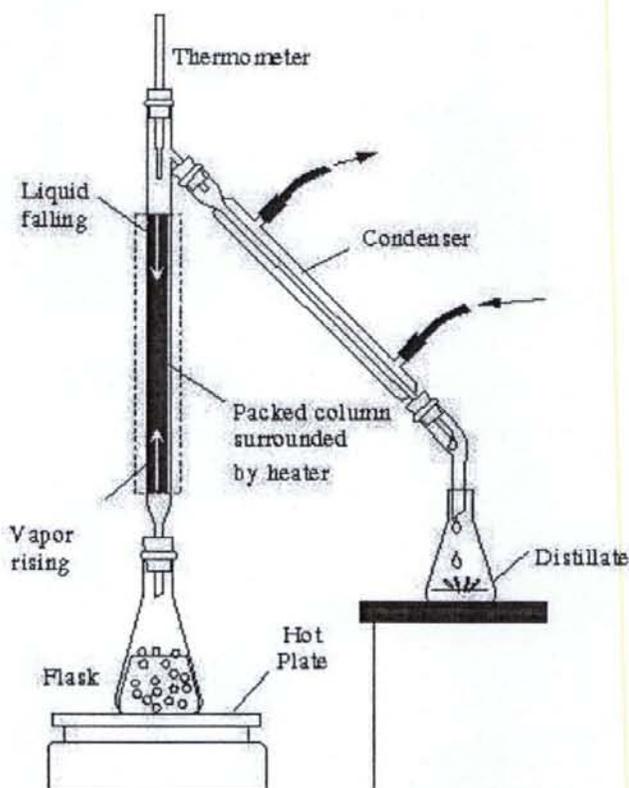
การกลั่นแบบธรรมดา เหมาะสำหรับการแยกสารละลายที่ตัวถูกละลายเป็นสารที่ระเหยยาก และตัวถูกละลายมีจุดเดือดสูงกว่าตัวทำละลายมาก เช่น น้ำเชื่อม น้ำเกลือ นอกจากนั้นยังใช้แยกของเหลว 2 ชนิด ที่มีจุดเดือดต่างกันมาก ๆ เช่น ต่างกันมากกว่า 80 องศาเซลเซียส ออกจากกันได้ ในขณะที่กลั่นตัวทำละลายจะแยกออกมา ตัวถูกละลายจะยังคงอยู่ในขวดกลั่น ทำให้ตัวทำละลายที่บริสุทธิ์แยกออกจากสารละลายตัวอย่าง เช่น การกลั่นน้ำเกลือ ซึ่งประกอบด้วย น้ำ (จุดเดือด 100 องศาเซลเซียส) และเกลือโซเดียมคลอไรด์ (จุดเดือด 1,413 องศาเซลเซียส) เมื่อสารละลายได้รับความร้อนจะมีแต่ น้ำ เท่านั้นที่กลายเป็นไอออกมา เมื่อไอน้ำผ่านเข้าไปในเครื่องควบแน่นซึ่งมีน้ำเย็นไหลเวียนตลอดเวลา ไอน้ำจะควบแน่นได้ของเหลว คือ น้ำที่บริสุทธิ์ออกมา ในขณะที่เกลือยังคงอยู่ในสารละลายในขวดกลั่น ถ้ายังคงกลั่นต่อไปจนแห้งจะเหลือแต่เกลืออยู่ในขวดกลั่น จึงทำให้สามารถแยกน้ำกับเกลือออกจากกันได้

รูปที่ 2.1 การกลั่นแบบธรรมดา

2.3.2 การกลั่นลำดับส่วน (Fractional distillation)

การกลั่นลำดับส่วนเหมาะสำหรับกลั่นแยกของเหลวที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกัน การจำแนก
ระหว่างการกลั่นแบบธรรมดา กับการกลั่นลำดับส่วน ด้วยความใกล้เคียงหรือแตกของจุดเดือด หรือแยก
สารละลายที่ตัวทำละลายและตัวถูกละลายเป็นสารที่ระเหยง่ายทั้งคู่ ซึ่งถ้ากลั่นแบบธรรมดา เพียงครั้งเดียว
จะได้สารที่ไม่บริสุทธิ์ เช่น การกลั่นน้ำผสมเอทานอล ต้องกลั่นซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จึงจะได้เอทานอลที่มีความ
บริสุทธิ์เพิ่มขึ้นทุกครั้ง แต่ในทางปฏิบัติแทนที่จะนำของเหลวไปกลั่นซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งจะทำให้
สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและใช้เวลานาน จึงได้นำไปกลั่นในคอลัมน์ลำดับส่วนหรือในหอกลั่น ซึ่งทำหน้าที่
เหมือนกับเป็นการกลั่นซ้ำหลาย ๆ ครั้ง การกลั่นในหอกลั่นนี้เรียกว่า การกลั่นลำดับส่วน เช่น การกลั่น
น้ำมันดิบหรือน้ำมันปิโตรเลียม

รูปที่ 2.2 การกลั่นแบบลำดับส่วน

ข้อสังเกต : 1. เมื่อสารระเหยออกมาแล้วเราก็จะมีตัวควบแน่นหรือ Condenser ทำหน้าที่ให้สารนั้น
ควบแน่นกลับเป็นของเหลวอีกครั้ง ซึ่งจะใช้น้ำเย็นหล่อ โดยน้ำจะเข้าทางด้านล่างและไหลออกทางด้านบน
ดังรูป เพราะถ้าให้น้ำเข้าข้างบน น้ำก็จะไหลออกหมด โดยยังไม่ทันทำให้สารควบแน่นได้เลย

2. ถ้าเราไม่มีเครื่องมือในการลำดับส่วนแต่ต้องการแยกสารที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกัน เราสามารถทำได้โดยใช้การกลั่นธรรมดาหลายๆครั้งแทน

3. การกลั่นลำดับส่วนของน้ำมันดิบจะต่างจากการกลั่นลำดับส่วนธรรมดา คือ กลั่นลำดับส่วนธรรมดา สารจะออกมาทีละชนิดโดยสารที่มีจุดเดือดต่ำกว่าจะออกมาก่อน แต่การกลั่นน้ำมันดิบ สารทุกชนิดจะควบแน่นออกมาพร้อมกันแต่อยู่คนละชั้นของหอกกลั่น โดยชั้นบนจุดเดือดจะต่ำ ชั้นล่างจุดเดือดจะสูง ดังรูป

รูปที่ 2.3 ลำดับการกลั่น

4. การกลั่นลำดับส่วนบางครั้งไม่ได้แยกสารให้บริสุทธิ์ แต่แยกสารที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกันไว้ด้วยกันเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ เช่น การกลั่นลำดับส่วนของน้ำมันดิบ

5. การเลือกวิธีกลั่นว่าจะกลั่นธรรมดาหรือกลั่นลำดับส่วนปกติจะดูที่จุดเดือดเป็นหลัก ดังนั้นเราจึงประยุกต์ใช้ได้โดย ให้เราคิดว่าถ้าเรานำของเหลวนั้นไปเผาแล้วมีสารเหลืออยู่ให้ใช้วิธีกลั่นแบบธรรมดา เพราะของแข็งกับของเหลวอมมีจุดเดือดต่างกันมาก แต่ถ้าคิดว่าเผาแล้วไม่เหลือสารโดยอยู่เลยระเหยไปหมดก็ให้ใช้การกลั่นลำดับส่วนแทน

2.3.3 การสกัดโดยการกลั่นด้วยไอน้ำ (Steam distillation)

การกลั่นด้วยไอน้ำเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของการสกัดด้วยตัวทำละลาย โดยใช้ไอน้ำเป็นตัวทำละลาย ละลายสารและพาสารที่ต้องการออกจากของผสมได้ ส่วนใหญ่การกลั่นด้วยไอน้ำมักจะใช้สกัดสารอินทรีย์ออกจากส่วนต่าง ๆ ของพืชที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากตะไคร้ ใบมะกรูด เป็นต้น หลักการที่สำคัญ การสกัดโดยการกลั่นด้วยไอน้ำอาศัยหลักการที่ว่า "สารที่ต้องการสกัดจะต้องระเหยได้ง่าย สามารถให้ไอน้ำพาออกมาจากของผสมได้ และสารที่สกัดได้จะต้องไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกับน้ำหรือไม่ละลายน้ำนั่นเอง (ถ้าของเหลวที่กลั่นได้ละลายน้ำ หรือรวมเป็นเนื้อเดียวกับน้ำจะต้องนำไปกลั่นแยกอีกครั้งหนึ่ง) หลังจากสกัดด้วยไอน้ำแยกออกมาจากของผสมแล้ว ของเหลวจะแยกเป็น 2 ชั้น ชั้นหนึ่งเป็นน้ำ อีกชั้นหนึ่งเป็นสารที่ต้องการ ซึ่งสามารถใช้กรวยแยก แยกออกจากกัน

2.3.4 การกลั่นแบบพิเศษ

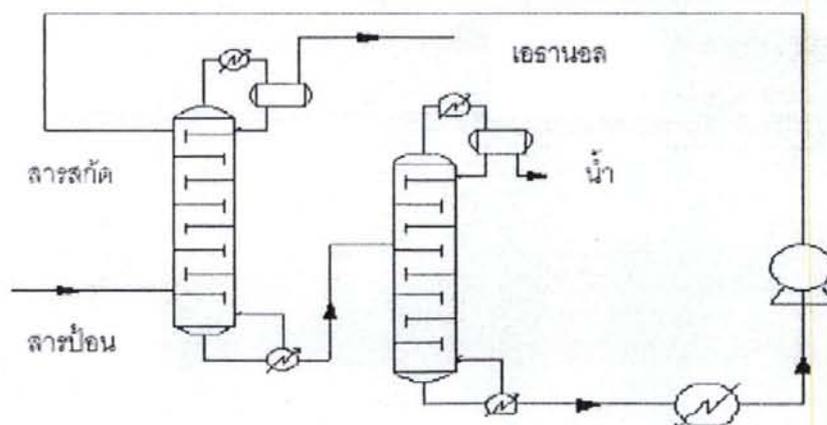
2.3.4.1 การดูดซับน้ำจากสารละลายเอธานอลด้วยสารดูดความชื้น (liquid phase absorption)

วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้ของแข็งที่เป็นผงละเอียดเป็นตัวดูดความชื้น และมีโครงสร้างผิวที่ดูดซับน้ำได้ดีกว่าเอธานอล ในอดีตนิยมใช้ปูนขาว (lime stone) เป็นตัวดูดความชื้น ในระยะต่อมาก็มีการพัฒนาใช้สารดูดความชื้นชนิดต่าง ๆ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะใช้สารดูดความชื้นชนิดไหน ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันกันว่าวิธีนี้ที่สิ้นเปลืองสารดูดความชื้น(ในกรณีที่ใช้แล้วทิ้ง) และสิ้นเปลืองพลังงานในงานการบำบัดเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (สารที่ดูดน้ำได้ดี ก็ย่อมยากที่จะแยกน้ำออกจากสารที่ดูดความชื้น ไปแล้วนั้น เพื่อให้นำสารกลับมาใช้ใหม่ได้)

2.3.4.2 การกลั่นแบบ azeotropic (Azeotropic Distillation)

การกลั่นแบบ azeotropic (Azeotropic Distillation) เป็นวิธีที่ใช้ในอุตสาหกรรมมานานแล้วแต่ยังเป็นที่ยอมรับกันอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศบราซิลซึ่งจัดได้ว่ามีการใช้เชื้อเพลิงเอธานอลอย่างแพร่หลาย ก็ยังใช้การกลั่นแบบนี้ในสัดส่วนที่เกินกว่า 80% โดยการกลั่นในลักษณะนี้ยังแยกการกลั่นออกเป็น 2 วิธีย่อย ๆ ได้ดังนี้

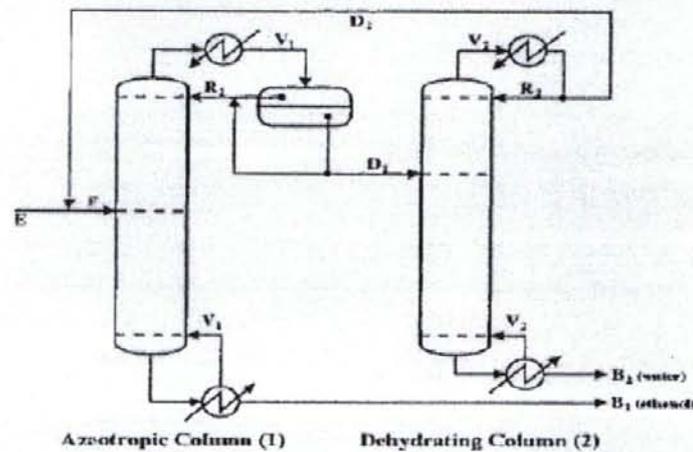
2.3.4.2.1 Homogeneous Azeotropic Distillation เป็นวิธีการกลั่นโดยการเติมสารสกัด (entrainer) ในสถานะของเหลวผสมกับสารละลายเอธานอลเดิม (เอธานอลก่อนการกลั่น) แล้วได้ของเหลวสถานะเดียว(single liquid phase) สำหรับวิธีนี้ยังแบ่งย่อยออกได้อีก แต่จะไม่ขอลงมาถึงทุกวิธี วิธีที่ยอมรับกันคือ การกลั่นสกัด (Extractive Distillation) สารสกัดที่เติมเข้าไปจะเป็นสารที่มีจุดเดือดสูงละลายได้ทั้งน้ำและเอธานอลและไม่เกิด Azeotrop กับทั้งน้ำและเอธานอล สารสกัดที่เติมเข้ามาจะทำให้ความสามารถในการกลายเป็นไอสัมพัทธ์ (relative volatility) เพิ่มขึ้นโดยจากการกลั่นจะได้เอธานอลบริสุทธิ์จากทางด้านบนหอกลั่น และสารละลายน้ำและสารสกัดจากทางด้านล่างหอกลั่น ซึ่งจะถูกนำไปกลั่นแยกสารสกัดออกเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่

รูปที่ 2.4 หอกลั่นแบบ Homogeneous Azeotropic Distillation (Dirk Muller et. al, 1998)

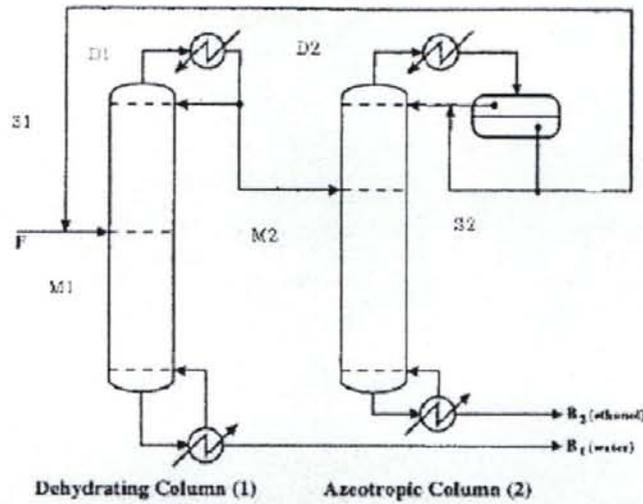
2.3.4.2.2 Heterogeneous Azeotropic Distillation แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ

แบบที่ 1 direct sequences เป็นการกลั่นโดยใช้หอกลั่น 2 หอ โดยที่หอแรกเป็นการกลั่นแบบอะซีโอโทรป ที่เป็นการเติมสารสกัดเข้าไปพร้อมกับสารป้อนแล้วเกิดของเหลว 2 สถานะ (รวมทั้งหมดเป็น 3 สถานะ คือ ไอ 1 สถานะ และของเหลว 2 สถานะ) การกลั่นโดยวิธีนี้จะได้เอธานอลบริสุทธิ์ออกที่ด้านล่างของหอกลั่น และ น้ำและสารสกัด (azeotropic composition) จะออกจากทางด้านบนหอกลั่น เข้าเครื่องควบแน่น แล้วได้ของเหลวออกมา 2 สถานะที่หอแบ่งชั้น เป็นน้ำ 1 สถานะ กับสารละลายซึ่งมีสารสกัดปนอยู่มากอีก 1 สถานะ ซึ่งทั้งสองสถานะนี้จะแยกชั้นกัน แล้วเข้าสู่หอแยกสารสกัดออกจากน้ำ เพื่อนำสารสกัดมาใช้อีกครั้ง โดยที่นำมาป้อนพร้อมกับสารป้อนตั้งต้นดังรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.5 Heterogeneous Azeotropic Distillation -direct sequences (Esbjerg et al,1998)

แบบที่ 2 indirect sequences เป็นการกลั่นโดยใช้หอกลั่น 2 หอ โดยที่หอแรกจะเป็นหอแยกน้ำโดยมีการเติมสารสกัดเข้าไปด้วย จะได้น้ำออกที่ด้านล่างของหอกลั่นหอที่ 1 และสารผสมระหว่างเอธานอลกับสารสกัดจะออกที่ด้านบนแล้วจะเข้าสู่หอที่ 2 เป็นการกลั่นแบบอะซีโอโทรป จะได้เอธานอลบริสุทธิ์ออกที่ด้านล่างของหอกลั่นที่ 2 น้ำและสารสกัด (azeotropic composition) จะออกจากทางด้านบนหอกลั่น เข้าเครื่องควบแน่น แล้วได้ของเหลวออกมา 2 สถานะที่หอแบ่งชั้น เป็นน้ำ 1 สถานะ กับสารละลายซึ่งมีสารสกัดปนอยู่มากอีก 1 สถานะ ซึ่งทั้งสองสถานะนี้จะแยกชั้นกัน แล้วเข้าสู่หอแยกสารสกัดออกจากน้ำ เพื่อนำสารสกัดมาใช้อีกครั้ง โดยที่นำมาป้อนพร้อมกับสารป้อนตั้งต้นดังรูปที่ 2.3

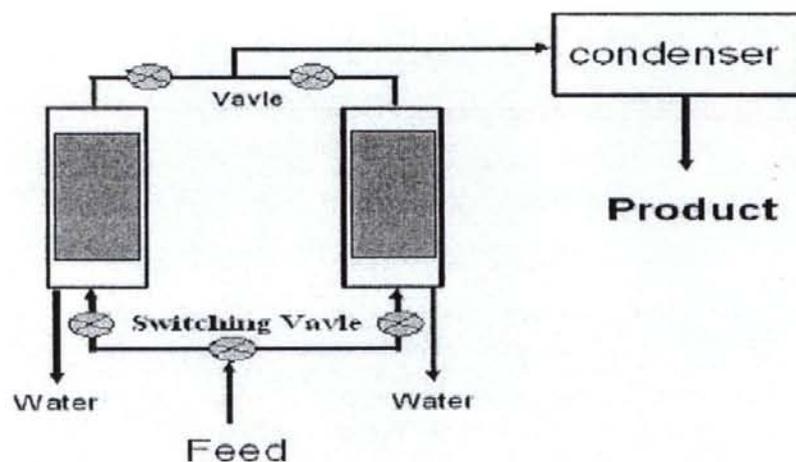

รูปที่ 2.6 Heterogeneous Azeotropic Distillation -indirect sequences (Esbjerg et al, 1998)

2.3.4.3 การดูดซับน้ำจากสารละลายเอทานอลในสถานะไอ โดยใช้หอดูดซับแบบสลับความดัน

(Pressure Swing Absorption)

วิธีนี้เป็นวิธีที่ค่อนข้างใหม่ จะใช้หอดูดซับ 2 หอทำงานสลับกัน ในหอกลั่นแรกไอของเอทานอลความบริสุทธิ์ 95% (หรือน้อยกว่า) สามารถผ่านเข้ามาในหอดูดซับที่มีความดันสูงและอุณหภูมิสูง (สูงกว่าจุดควบแน่น) ไอน้ำจะถูกดูดซับโดยตัวดูดซับที่เป็นของแข็งมีโครงสร้างรูพรุนขนาดเล็ก โดยน้ำจะไปเกาะบนผิวตัวดูดซับนั้น สารดูดซับที่นิยมกันในปัจจุบันคือ Zeolite ส่วนไอของเอทานอลก็จะผ่านเลยออกจากหอดูดซับและถูกควบแน่นกลั่นตัวเป็นของเหลวไปเป็นผลิตภัณฑ์เอทานอลบริสุทธิ์ สำหรับหอที่ดูดซับน้ำจนอิ่มตัวแล้วก็จะถูกนำไปลดความดันเพื่อให้ น้ำที่ดูดซับบนผิวของตัวดูดซับระเหยกลายเป็นไอออกไป แล้วหอดูดซับที่ระเหยน้ำออกไปแล้วก็จะนำกลับมาใช้สลับกัน ไปเป็นวัฏจักร

รูปที่ 2.7 การดูดซับน้ำจากสารละลายเอทานอลในสถานะไอ โดยใช้หอดูดซับแบบสลับความดัน

2.3.4.4 กระบวนการเพอแวกพอเรชัน (Pervaporation process)

เป็นกระบวนการเยื่อแผ่น (Membrane process) แบบหนึ่ง ใช้ในการแยกของเหลวผสมเหมาะสมสำหรับของเหลวผสมที่แยกได้ยากโดยวิธีการแยกแบบธรรมดา เช่น ของผสมอะซีโอโทรป (azeotropic mixture) ได้แก่ สารละลายเอทานอล-น้ำ หรือของผสมที่แต่ละองค์ประกอบมีจุดเดือดใกล้เคียงกัน การแยกผสมโดยกระบวนการเพอแวกพอเรชันสามารถทำได้ 3 ทางคือ

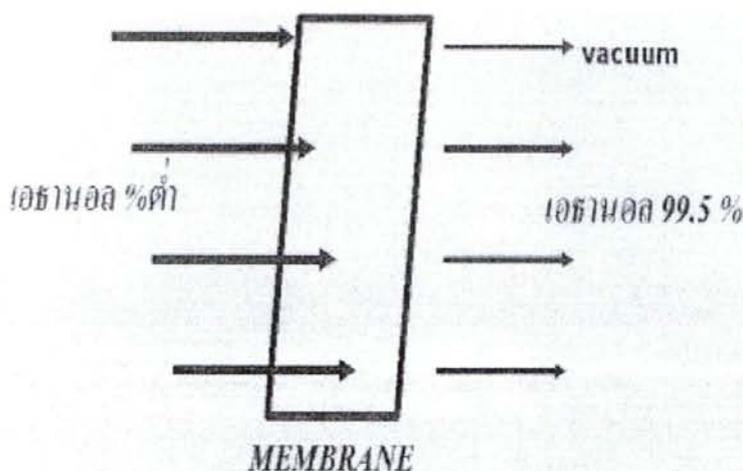
- 1) การแยกน้ำออกจากของผสมสารอินทรีย์-น้ำ
- 2) การแยกสารอินทรีย์ออกจากของผสมสารอินทรีย์-น้ำ
- 3) การแยกของผสมสารอินทรีย์

ปัจจุบันกระบวนการเพอแวกพอเรชันที่มีการประยุกต์ใช้งานแล้วในระดับอุตสาหกรรม ได้แก่ การใช้เยื่อน้ำออกจากสารละลายเอทานอล 95% เพื่อผลิตเอทานอล(99.5%) แทนการกลั่นแบบอะซีโอโทรป ซึ่งมีข้อดีคือประหยัดพลังงานและไม่ต้องใช้สารเคมี แต่อย่างไรก็ตาม การนำกระบวนการเพอแวกพอเรชันไปใช้ในระดับอุตสาหกรรมยังมีจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการเยื่อแผ่นแบบอื่นๆ เช่น ออสโมซิสผันกลับ (reverse osmosis) อัลตราฟิลเตรชัน (ultrafiltration) และไมโครฟิลเตรชัน (microfiltration) ในขณะที่กระบวนการเยื่อแผ่นแบบอื่นได้รับการพัฒนาจนถึงขั้นที่น่าพอใจ กล่าวคือ มีเยื่อแผ่นทางการค้าที่มีประสิทธิภาพสูงและมีราคาถูกลง รวมทั้งมีเยื่อแผ่นหลากหลายชนิดที่สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสารละลายที่ต้องการแยกได้ กระบวนการเพอแวกพอเรชันเป็นกระบวนการที่มีการพัฒนาช้า และยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเยื่อแผ่นให้มีทั้งค่าฟลักซ์และค่าการแยกสูงอีก เพื่อให้มีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากสารละลายที่ใช้แยกโดยกระบวนการเพอแวกพอเรชัน โดยมากจะมีขนาดโมเลกุลเล็ก จึงต้องใช้เป็นเยื่อแผ่นแบบแน่น (dense membrane) ทำให้ฟลักซ์มีค่าต่ำ การพยายามปรับสภาพเยื่อแผ่นด้วยวิธีการต่างๆ มักทำให้ค่าการแยกของเยื่อแผ่นลดลง การผลิตเยื่อแผ่นที่มีทั้งค่าฟลักซ์และค่าการแยกสูงจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากกลไกการแยกสารของเยื่อแผ่นและการถ่ายมวลของสารผ่านเยื่อแผ่นในกระบวนการเพอแวกพอเรชัน ค่อนข้างมีความซับซ้อน เยื่อแผ่นที่เพอแวกพอเรชันใช้อยู่ในเชิงการค้ามีจำกัด ได้แก่ เยื่อแผ่นเชิงประกอบโพลีไวนิลแอลกอฮอล์บนแผ่นรองรับโพลีเอทิลีนไครลิลที่ผลิตโดย GFT(Gesellschaft for Trenntechnik,Homburg/Saar, F.R.G.) งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาเยื่อแผ่นที่มีประสิทธิภาพสูงสำหรับสารละลายต่างๆ ซึ่งแนวทางในการพัฒนาเยื่อแผ่นเพอแวกพอเรชันอาจทำได้หลายวิธี ได้แก่

- 1) การใช้โพลีเมอร์ชนิดใหม่
- 2) เนื่องจากโพลีเมอร์เพียงตัวเดียวมักจะไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับสารที่ต้องการแยก ได้ จึงมีการพัฒนาโพลีเมอร์ใหม่จากโพลีเมอร์ 2 ตัวหรือมากกว่าโดยเทคนิคโคโพลีเมอร์ไรเซชัน (copolymerization) และ blending
- 3) การปรับสภาพของเยื่อแผ่นด้วยวิธีการทางเคมีหรือทางกายภาพ เช่น crosslinking เป็นต้น

4) การเปลี่ยน morphology ของเยื่อแผ่น

เพื่อพัฒนาเยื่อแผ่นเพอแวปพอเรชันที่มีประสิทธิภาพสูง สำหรับการแยกน้ำจากสารละลายเอทานอล โดยจะผลิตเยื่อแผ่นจากโพลีเมอร์ผสมไคโตซาน (chitosan,CS) กับโพลีเมอร์อื่นที่มีศักยภาพ เช่น ไฮดรอกซีเอทิลเซลลูโลส (hydroxyethylcellulose, HEC) และไฮดรอกซีโพรพิลเซลลูโลส (hydroxypropylcellulose, HPC) โดยจะปรับสภาพเยื่อแผ่นโดยการเชื่อมขวาง (crosslinking) ด้วยสารเคมีที่เหมาะสม เช่น ฟอรัลดีไฮด์ (formaldehyde), กลูตารัลดีไฮด์ (glutaraldehyde) และยูเรีย-ฟอรัลดีไฮด์ (urea-formaldehyde) นอกจากนี้จะศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของวิธีการเชื่อมขวาง ก็คือการเติม crosslinking agent ในสารละลายโพลีเมอร์ก่อนที่จะขึ้นรูปเป็นเยื่อแผ่นเปรียบเทียบกับการแช่เยื่อแผ่นในสารละลาย crosslinking agent โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม

รูปที่ 2.8 กระบวนการเพอแวปพอเรชัน (Pervaporation process)

เป็นกระบวนการที่ใช้แยกน้ำออกจากเอทานอล โดยการป้อนของเหลวผสม (ถูกทำให้ร้อน) ให้ผ่านเยื่อ โดยมีระบบสุญญากาศ (vacuum) ช่วยในการทำให้ของเหลวกลายเป็นไอง่ายขึ้นแล้วจะทำให้เอทานอลลอดผ่านเยื่อได้แต่น้ำจะไม่สามารถผ่านเยื่อ

2.4 หอกกลั่น (Distillation of columns)

หอกกลั่นมีมากมายหลายชนิด การออกแบบหอกกลั่นนั้นจะขึ้นอยู่กับชนิดของการแยกของผสม และการออก และการออกแบบหอกกลั่นในแต่ละชนิดจะมีความซับซ้อนต่างกัน

2.4.1 หอกกลั่นแบบ Batch การกลั่นแบบ Batch นี้จะป้อนสารเข้าไปครั้งเดียวและให้ความร้อนเพื่อทำการกลั่น

2.4.2 หอกกลั่นแบบต่อเนื่อง (Continuous Columns) ในทางตรงกันข้าม หอกกลั่นแบบนี้จะป้อนสารเข้าอย่างต่อเนื่องและจะไม่มีปัญหาการค้างถ้าไม่มีปัญหาเกิดขึ้น การกลั่นแบบนี้เหมาะสำหรับสารที่มี

อัตราการผลิตสูง และสารที่มี 2 องค์ประกอบ ชนิดของหอกลับแบบต่อเนื่อง (Continuous Columns) แบ่งได้ดังนี้

แบ่งตามชนิดของสารป้อน

- binary column สารป้อนที่ใช้จะมี 2 องค์ประกอบเท่านั้น
- multi-component column สารป้อนที่ใช้จะมีมากกว่า 2 องค์ประกอบ

แบ่งตามจำนวนผลิตภัณฑ์ที่ได้

- multi-product column จะได้ผลิตภัณฑ์มากกว่า 2 ชนิด

แบ่งตามการใช้สารช่วยแยก

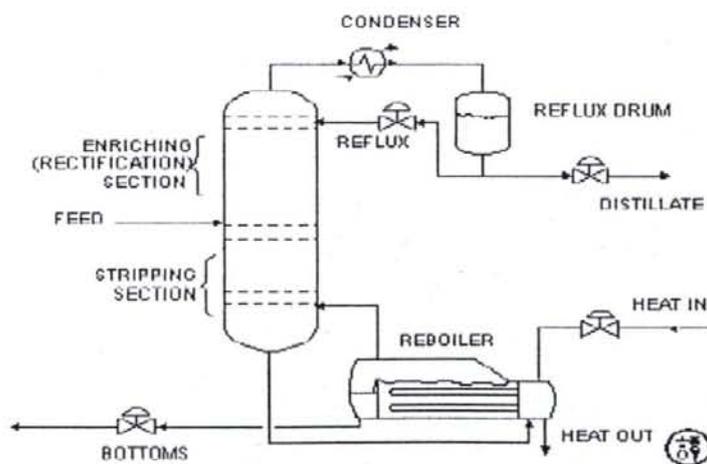
- extractive distillation สารป้อนจะป้อนทางด้านล่างของหอกลับ
- azeotropic distillation สารป้อนจะป้อนทางด้านบนของหอกลับ

แบ่งตามชนิดของคอลัมน์

- tray column
- packed column

หอกลับจะมีหลายส่วนประกอบที่สำคัญ ดังรูปที่ 2.9 แต่ละส่วนจะทำงานแตกต่างกัน เช่น ให้ความร้อน ความดันไอให้เป็นของเหลว เป็นต้น ซึ่งส่วนประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย

- reboiler ใช้สำหรับต้มกลั่นเพื่อทำให้สารผสมกลายเป็นไอ
- condenser ใช้สำหรับควบแน่นไอให้กลายเป็นของเหลว
- reflux drum นำของเหลวที่ควบแน่นจาก condenser กลับสู่หอกลับ
- column internals มีส่วนช่วยในการแยกสารผสมให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

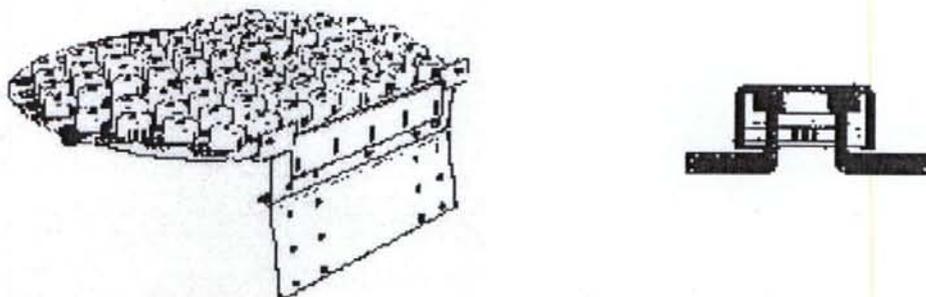
รูปที่ 2.9 ส่วนประกอบที่สำคัญของหอกลับ

กระบวนการกลั่นเริ่มจากของเหลวที่ป้อนเข้าสู่กระบวนการกลั่นซึ่งเราจะทราบความเข้มข้นของสารที่ป้อนและส่วนใหญ่ขึ้นในการป้อนสารนั้นจะอยู่ประมาณกึ่งกลางของหอกลั่น เมื่อทำการกลั่นสารที่ระเหยง่ายจะระเหยขึ้นไปทางด้านบนของหอกลั่น ดังนั้นจะได้เปอร์เซ็นต์ของสารที่ระเหยง่ายจะมีมากที่ด้านบนของหอกลั่นส่วนของเหลวที่ยังไม่ระเหยจะไหลลงสู่ด้านล่างของหอกลั่นเพื่อทำการกลั่นซ้ำอีกครั้ง

2.5 ทฤษฎีการออกแบบหอกลั่น

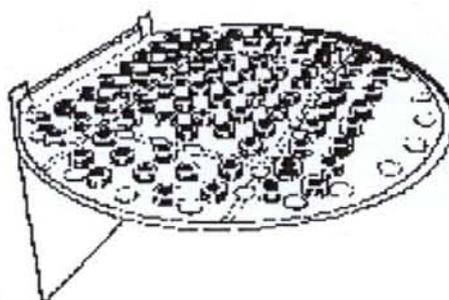
3.5.1 Column Internal

2.5.1.1 ถาดแบบ bubble cap ถาดแบบ bubble cap บนถาดจะมีรูซึ่งมีปล่องเชื่อมติดอยู่เพื่อให้ไอไหลผ่านขึ้นและเหนือปล่องจะมี cap ซึ่งเป็นถ้วยคว่ำติดตั้งอยู่ cap จะประกอบด้วยช่องหรือรูเพื่อให้ไอไหลผ่านไปสัมผัสกับก๊าซได้ ถาดแบบ bubble cap มีลักษณะดังรูปที่ 3.2

รูปที่ 2.10 ถาดแบบ bubble cap (M.T. Tham, 1997-2003)

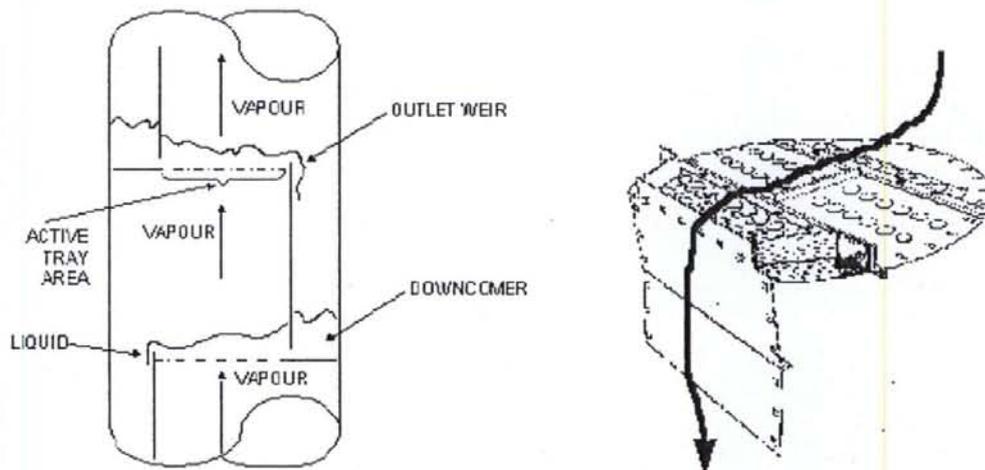
2.5.1.2 ถาดแบบ valve ถาดแบบ valve นี้อาจจัดเป็นแบบที่อยู่ระหว่างถาดแบบ bubble cap และ perforated ลักษณะของถาดเป็น cap ที่สามารถยกตัวได้ซึ่งจะทำหน้าที่คล้ายออริฟิสที่ปรับขนาดได้เมื่ออัตราการไหลของไอเปลี่ยนไป วาล์วทำด้วยแผ่น โลหะกลมมีขนาดตั้งแต่ 33 มม. วาล์วจะมีขาหลายขาซึ่งขาจะจำกัดการเคลื่อนไหวในแนวตั้ง และวาล์วบางแบบจะมีระบบป้องกันการไหลของของเหลวลงสู่ด้านล่าง ในขณะที่อัตราการไหลของไอไม่เพียงพอที่จะยกวาล์ว ดังรูปที่ 3.3

รูปที่ 2.11 ถาดแบบ valve (M.T. Tham, 1997-2003)

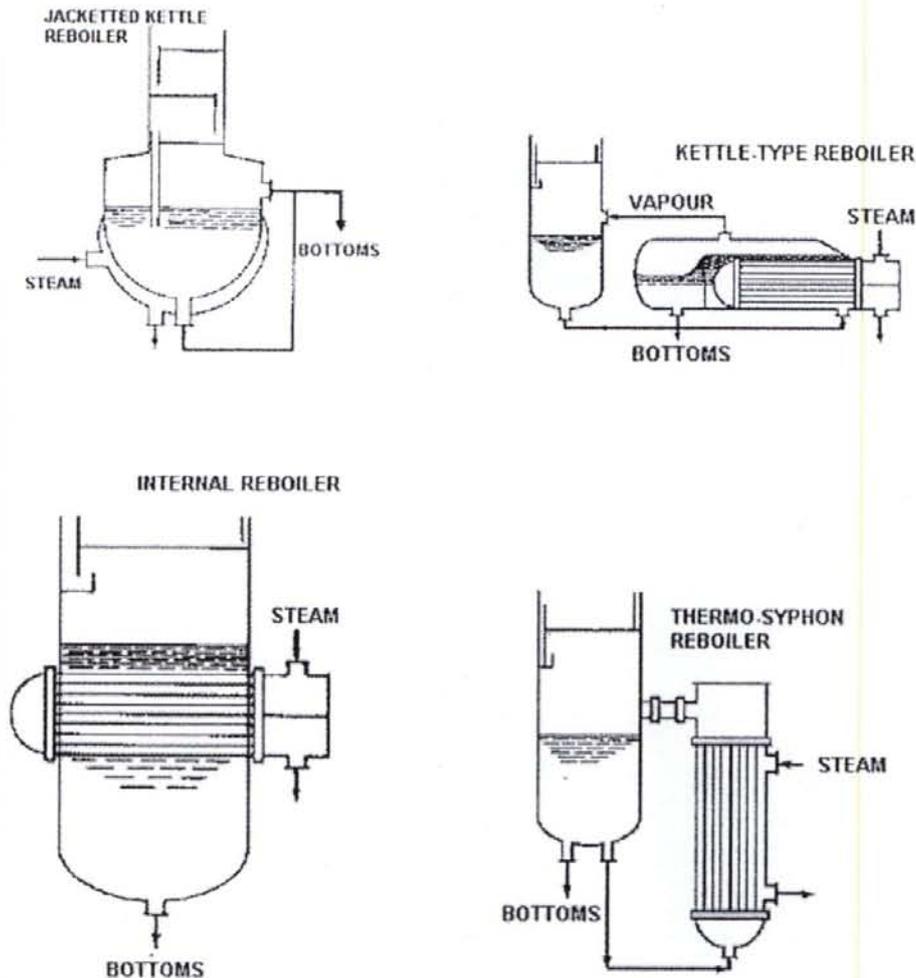
2.5.1.3 ถาดแบบ perforate ถาดแบบ perforate ถูกสร้างมาในลักษณะเดียวกับถาดแบบ bubble cap เว้นแต่ว่าบริเวณซึ่งเคยเป็น cap จะถูกแทนที่ด้วยแผ่นโลหะเจาะเป็นรูกลมเล็ก ไอจะไหลผ่านรูและกระจายผ่านของเหลวซึ่งไหลผ่านถาด ถาดแบบนี้สามารถทำงานได้ที่วิสัยสามารถสูงกว่าถาดแบบ bubble cap เมื่อประสิทธิภาพเท่ากัน แต่มีข้อนำวิดคือถ้าอัตราการไหลของไอมีค่ามากกว่าค่าที่ออกแบบไว้จะทำให้ของเหลวสามารถไหลผ่านรูลงไปยังถาดด้านล่างได้

2.5.2 การไหลของ ไอและของเหลวในหอกถาด (Liquid and Vapour Flows in a Tray Column)
ไอกับของเหลวจะไหลสวนทางกัน โดยที่ไอจะไหลขึ้นด้านบนของหอกถาด โดยผ่านทางด้านรูที่เจาะไว้ เช่น ผ่านทางรู cap เป็นต้น ส่วนของเหลวจะไหลลงสู่ด้านล่างของหอกถาด โดยผ่านทางรูที่เรียกว่า downcomer ของเหลวจะถูกกักไว้โดยทำนบ (weir) ปกติทำนบจะมีระดับต่ำกว่าช่องภายในของ cap ป้องกันการไหลลงในรู cap แทนที่จะไหลลง downcomer เพราะถ้าของเหลวไหลลงรู cap จะทำให้ไอไม่สามารถไหลผ่านขึ้นมาได้ การไหลของไอและของเหลวจะเป็นไปตามรูปที่ 3.4

รูปที่ 2.12 การไหลของไอและของเหลว (M.T. Tham, 1997-2003)

2.5.3 Column Reboiler Reboiler จะทำหน้าที่ในการต้มสารให้กลายเป็นไอ ซึ่งส่วนใหญ่ reboiler จะเป็นแบบ shell and tube heat exchanger เนื่องจากเครื่องทำความร้อนแบบนี้จะทำให้เพิ่มพื้นที่สัมผัสกับสารผสมได้มากทำให้ของเหลวกลายเป็นไอดีมากขึ้น

รูปที่ 2.13 Reboiler (M.T. Tham,1997-2003)

2.6 ทฤษฎีการถ่ายเทความร้อน

เมื่อใดก็ตามที่จุดสองจุดมีอุณหภูมิที่แตกต่างกันก็จะมีพลังงานถ่ายเทจากจุดที่มีอุณหภูมิสูงไปยังอุณหภูมิต่ำ พลังงานที่กำลังเคลื่อนที่ด้วยอิทธิพลของอุณหภูมิที่แตกต่างกันนี้เรียกว่าความร้อน ถึงแม้ว่าวิชาเทอร์โมไดนามิกส์จะเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายเทของพลังงานก็ตามแต่ก็เป็นการศึกษาเฉพาะในกรณีที่ระบบความร้อนนั้นอยู่ในสภาวะที่สมดุลแล้วเท่านั้น ดังนั้นกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในวิชาเทอร์โมไดนามิกส์จึงใช้ได้เพียงทำนายจำนวนพลังงานที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงสถานะของระบบความร้อนที่อยู่ในสภาวะสมดุลจากสถานะหนึ่งไปยังอีกสถานะหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถที่จะบอกให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วเพียงไร

การวิเคราะห์การถ่ายเทความร้อนที่คั้นนั้นจะต้องทราบถึงกลไกของการถ่ายเทความร้อนแบบต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 แบบคือ

1. การถ่ายเทความร้อนโดยการนำ หรือการนำความร้อน (Conduction)

2. การถ่ายเทความร้อนโดยการพา หรือการพาความร้อน (Convection)
3. การถ่ายเทความร้อนโดยการแผ่รังสี หรือการแผ่รังสีความร้อน (Radiation)

ในการออกแบบระบบความร้อนและการวิเคราะห์การแลกเปลี่ยนความร้อนนั้นจะต้องเข้าใจกลไกของการถ่ายเทความร้อนแต่ละแบบ และต้องทราบถึงความสัมพันธ์ของการถ่ายเทความร้อนแบบนั้น ๆ สำหรับในบทนี้จะพิจารณาถึงกฎเกณฑ์สำคัญๆ สูตรในการหาปริมาณความร้อน คือ

$$Q = mC_p \Delta T \quad \text{J} \quad (2.1)$$

2.6.1 การถ่ายเทความร้อนโดยการนำ

การถ่ายเทความร้อนโดยการนำหรือการนำความร้อน เป็นการถ่ายเทความร้อนเพียงวิธีเดียวที่เกิดขึ้นในวัตถุที่เป็นตัวกลางที่บดบังแสงเมื่อมีความลาดชันของอุณหภูมิที่เกิดขึ้นในก้อนวัตถุนั้น อัตราการถ่ายเทความร้อนโดยการนำซึ่ง q จะเป็นสัดส่วนกับ $\frac{dT}{dx}$ ซึ่งเป็นค่าความลาดชันของอุณหภูมิตุณกับพื้นที่ A ที่ความร้อนไหลผ่าน จะเขียนเป็นสมการได้

$$q \propto A \frac{dT}{dx} \quad (2.2)$$

เมื่อ

q แทน อัตราการถ่ายเทความร้อนโดยการนำ หรือการนำความร้อน

A แทน พื้นที่ที่ความร้อนไหลผ่าน

T แทน อุณหภูมิ

x แทน ระยะการเคลื่อนที่ของความร้อน

สำหรับอัตราการถ่ายเทความร้อนจริงนั้นจะขึ้นอยู่กับค่าการนำความร้อน (Thermal conductivity), k ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางฟิสิกส์ของตัวกลางที่มีความร้อนเคลื่อนที่ผ่าน ดังนั้นอัตราการนำความร้อนจึงมีค่าเป็น

$$q = -kA \frac{dT}{dx} \quad (2.3)$$

จากสมการนี้มีชื่อเรียกว่า กฎการนำความร้อนของฟูเรียร์ (Fourier's law of conduction) เห็นเครื่องหมายลบอยู่ด้านขวามือของสมการเป็นผลเนื่องมาจากกฎข้อที่สองของเทอร์โมไดนามิกส์ซึ่งกำหนดไว้ว่า ความร้อนต้องไหลจากจุดที่อุณหภูมิสูงไปยังจุดที่มีอุณหภูมิต่ำนั้น มีเครื่องหมายเป็นลบ ทั้งนี้เพราะ

อุณหภูมิจะลดน้อยลงเมื่อระยะทาง x เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นถ้าหากต้องการให้อัตราการถ่ายเทความร้อนมีค่าเป็นบวกเมื่อไหลไปในทางทิศทางที่เป็นบวกแล้วก็จะต้องเติมเครื่องหมายลบไว้ทางด้านขวาของสมการ

ให้พิจารณาการถ่ายเทความร้อนที่ไหลผ่านผนังราบเมื่อผิวมีอุณหภูมิต่างกัน และมีขนาดสม่ำเสมอทั่วทั้งผิวเนื่องจากผิวทั้งสองมีอุณหภูมิที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีความร้อนไหลจากผิวที่มีอุณหภูมิสูงไปยังผิวที่มีอุณหภูมิต่ำ และถ้าหากการนำความร้อน K ของผนังมีค่าคงที่แล้วเมื่อแทนค่า k นี้ลงไปในสมการแล้วทำการอินทิเกรต ก็จะได้อัตราการนำความร้อนเป็น

$$q = -\frac{kA}{L}(T_2 - T_1) = \frac{kA}{L}(T_1 - T_2) \quad (2.4)$$

เมื่อ

q แทน อัตราความร้อนที่ไหลผ่านผนัง, W

K แทน ค่าการนำความร้อนของผนัง, W/m.k

A แทน พื้นที่ของผนังที่ตั้งฉากกับทิศทางการไหลของความร้อน, m^2

L แทน ความหนาของผนัง, m

T_1 แทน อุณหภูมิผิวทางด้านซ้าย (ที่ $x = 0$), K

T_2 แทน อุณหภูมิผิวทางด้านขวา (ที่ $x = L$), K

2.6.2 การถ่ายเทความร้อนโดยการพาหรือการพาความร้อน

เมื่อของไหลสัมผัสกับผิวของวัตถุที่มีอุณหภูมิแตกต่างกันก็就会有การแลกเปลี่ยนพลังงานความร้อนระหว่างของไหลกับวัตถุ กระบวนการแลกเปลี่ยนความร้อนนี้เรียกว่า การถ่ายเทความร้อนโดยการพาหรือการพาความร้อน กระบวนการพาความร้อนดังกล่าวนี้เป็นปรากฏการณ์พื้น ๆ แต่กลไกของการถ่ายเทความร้อนนั้นซับซ้อนมาก ในช่วงแรกนี้จะไม่กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์ แต่จะเสนอกลไกและสมการหลัก ๆ ที่สามารถใช้คำนวณหาอัตราการพาความร้อนจากส่วนย่อย ๆ ของระบบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของระบบที่ใช้ให้ความร้อน และใช้ระบายความร้อน การถ่ายเทความร้อนโดยการพาหรือการพาความร้อนนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 การพาความร้อนแบบอิสระ (Free convection)

2.2 การพาความร้อนแบบบังคับ (Force convection)

แรงที่ทำให้ของไหลเกิดการเคลื่อนไหวของการพาความร้อนแบบอิสระนั้นเกิดจากความแตกต่างของอุณหภูมิภายในก้อนของไหลเนื่องมาจากการที่ของไหลสัมผัสกับผิวของวัตถุที่มีอุณหภูมิแตกต่างกันจนทำให้เกิดแรงลอยตัวขึ้น ตัวอย่างของการพาความร้อนแบบอิสระนี้ได้แก่การถ่ายเทความร้อนระหว่างผนังหรือหลังคาบ้านที่เกิดขึ้นในวันที่ไม่มีลมพัด การพาความร้อนภายในภาควัสดุที่มีขดลวดให้ความร้อนหรือการถ่ายเทความร้อนจากผิวของตัวเก็บความร้อนที่ได้มาจากดวงอาทิตย์ในช่วงที่ไม่มีลมพัด

การพาความร้อนแบบบังคับจะเกิดขึ้นเมื่อมีแรงภายนอกมาบังคับให้ของเหลวเคลื่อนที่ผ่านผิววัตถุที่ร้อนกว่าหรือเย็นกว่า เนื่องจากการไหลของการพาความร้อนแบบบังคับมีความเร็วคงที่สูงกว่าแบบอิสระ ดังนั้นถ้าหากความแตกต่างของอุณหภูมิมีขนาดเท่า ๆ กันแล้วการพาความร้อนแบบบังคับก็จะมีอัตราการพาความร้อนที่สูงกว่าแต่ไม่ว่าจะเป็นการพาความร้อนแบบไหนก็ตามต่างก็มีสมการสำหรับหาอัตราการพาความร้อนที่อยู่ในรูปของ กฎการเย็นตัวของนิวตัน (Newton's law of cooling) ซึ่งมีรูปสมการเป็น

$$q_c = \bar{h}_c A (T_s - T_{f,\infty}) \quad (2.5)$$

เมื่อ

$\bar{h}_c$ แทน สัมประสิทธิ์การพาความร้อนเฉลี่ย (Average convective heat transfer coefficient) ที่ผิวสัมผัสระหว่างของไหลกับวัตถุ หรือหนึ่งหน่วยของการนำจากการพาความร้อน, $W/m^2 \cdot K$

A แทน พื้นที่ผิวของวัตถุที่สัมผัสของไหล, m^2

T_s แทน อุณหภูมิของผิววัตถุ, K

$T_{f,\infty}$ แทน อุณหภูมิของของไหลอิสระที่อยู่ห่างออกไปจากผิววัตถุมาก ๆ, K

ค่า $\bar{h}_c$ นี้หาได้โดยวิธีวิเคราะห์และโดยวิธีทดลอง หน่วยของ $\bar{h}_c$ ในระบบเอสไอนั้นเป็น $W/m^2 \cdot K$

อัตราการถ่ายเทความร้อนจากกฎของฟูเรียร์ใช้กับระบบแกนของวัตถุรูปทรงกระบอกกลมได้ คือ

$$q = -kA \frac{dT}{dr} = -k(2\pi rL) \frac{dT}{dr} \quad (2.6)$$

เมื่อ

L แทน ความยาวของวัตถุรูปทรงกระบอก, m

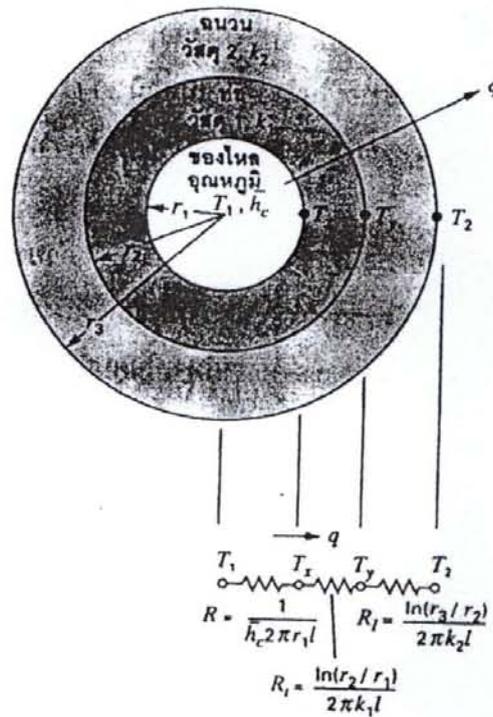
เมื่อแทนค่าการกระจายอุณหภูมิ $\frac{dT}{dr}$ ที่ได้จากการดิฟเฟอเรนเชียล จะได้อัตราการไหลของความร้อนเป็น

$$q = \frac{T_i - T_o}{\ln(r_o / r_i) / 2\pi l} \quad (2.7)$$

เมื่อ

T_i แทน อุณหภูมิภายในท่อ, K

T_o แทน อุณหภูมิภายนอกท่อ, K

รูปที่ 2.4 วงจรความร้อนที่ต่อความต้านทานแบบอนุกรม

อัตราการถ่ายเทความร้อนของปัญหาดังกล่าวจะมีค่าตามสมการ

$$q = \frac{\Delta T}{\sum R} = \frac{T_1 - T_2}{\frac{1}{2\pi r_1 h_c l} + \ln \frac{r_3 - r_2}{2\pi k_1 l} + \ln \frac{r_4 - r_3}{2\pi k_2 l}} \quad (2.8)$$

2.7 เครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน

เครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน คือ เครื่องมือที่ใช้สำหรับถ่ายเทความร้อนจากของไหลชนิดหนึ่งไปยังของไหลอีกชนิดหนึ่ง โดยที่ของไหลไม่จำเป็นต้องผสมกัน เครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง เพราะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในระบบต่าง ๆ ในด้านทางวิศวกรรมศาสตร์อย่างกว้างขวาง วิศวกรควรมีความรู้ในการคำนวณหาประสิทธิภาพการพาความร้อน การส่งผ่านของความร้อนและความรู้ทางกลศาสตร์ของไหล

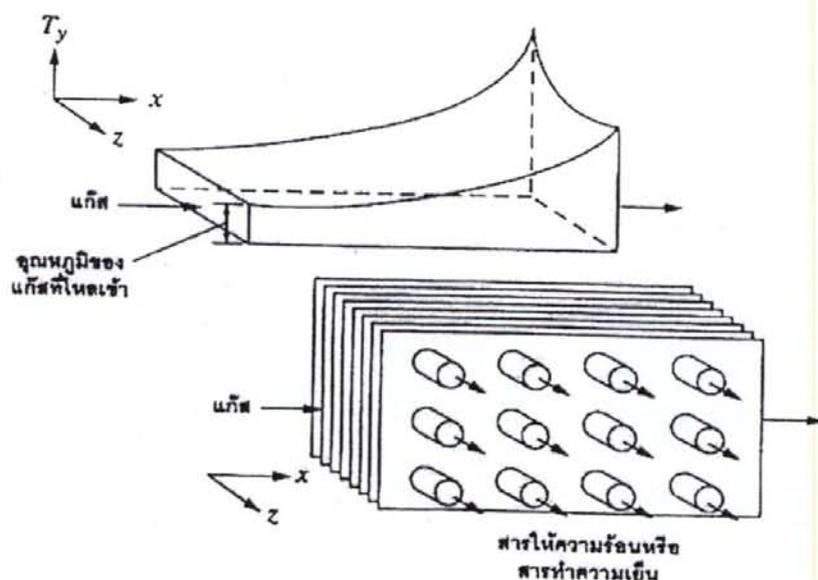
ในปัจจุบัน กระบวนการอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับพลังงานความร้อนได้แพร่หลายไปในประเทศต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว และเพื่อให้การใช้พลังงานความร้อนเป็นไปอย่างถูกหลักการกระบวนการเหล่านี้มีเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนเป็นองค์ประกอบ ยกตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมน้ำมัน เครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนจะถูกใช้สำหรับการเพิ่มอุณหภูมิของน้ำมันดิบ สำหรับเปลี่ยนสถานะของไอที่ออกมาจากหอกลั่นให้เป็นของเหลว และสำหรับการลดอุณหภูมิของน้ำมันหรือ

ก๊าซในทำนองเดียวกันอุตสาหกรรมปุ๋ย อุตสาหกรรมเส้นใยสังเคราะห์ และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ก็ใช้เครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนสำหรับเพิ่มอุณหภูมิ ลดอุณหภูมิ หมุนเวียนเอาความร้อนจากของไหลกลับมาใช้ใหม่

3.1 หน้าที่สำคัญของเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน คือ การนำเอาพลังงานความร้อนมาใช้อย่างถูกต้อง หลัการ และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น วิธีใช้และวิธีเลือกเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับหลักเศรษฐศาสตร์ของกระบวนการ และอาจมีผลต่อราคาของผลิตภัณฑ์อย่างมากด้วยการเลือกเครื่องมือแลกเปลี่ยนความร้อน จะทำอย่างระมัดระวังมากเงื่อนไขที่สำคัญอันหนึ่งสำหรับการเลือกอุปกรณ์ที่ใช้ในอุตสาหกรรม ซึ่งรวมถึงเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนก็คือความมีประสิทธิภาพในการทำงานสูงและราคาถูก

3.2 ชนิดของเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน ชนิดของอุปกรณ์แลกเปลี่ยนความร้อนทั่ว ๆ ไป ได้แก่ ชนิดแผ่นเพลทเรียบ (flat-plate) ชนิดเปลือกท่อ (shell-and-tube) และชนิดการไหลตัดกัน (cross-flow type) ซึ่งการแลกเปลี่ยนแบบท่อคู่ นั้น เป็นแบบที่ง่ายที่สุด สำหรับเปลือก-ท่อ ถ้าการไหลของของไหลทั้งสอง ไหลในทิศทางเดียวกันที่ได้แสดงไว้ถือว่าเป็นการไหลแบบขนานกัน และถ้าการไหล มีทิศทางตรงกันข้าม ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าการไหลแบบสวนทางกัน

ในเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน ที่มีทิศทางของของไหลตัดกัน ที่มุมทางด้านขวาไปยังทางด้านอื่น ถ้าของไหลสามารถเคลื่อนที่ไปได้อย่างอิสระในระหว่างที่ไหลผ่านเข้าไปแลกเปลี่ยนความร้อน ลักษณะของของไหลนี้เรียกว่า เป็นการไหลผสมกัน (Mixed) อุณหภูมิที่แพร่กระจายนี้ เกิดขึ้นตามระยะทางที่เบี่ยงเบนไป เพราะว่าของไหลที่ไหลนี้ จะอยู่ในทิศทางที่สัมผัสกันและมีค่าอุณหภูมิแตกต่างกัน จากประสบการณ์ทางการไหลของของไหล ก็คือ ระยะทางเดียวกันเมื่อนับจากจุดที่ของไหลไหลเข้า (inlet)

รูปที่ 2.6 อุปกรณ์แลกเปลี่ยนความร้อนแบบไหลตัดกันที่นิยมใช้กันแพร่หลาย

การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิในเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน ของไหลจะถ่ายเทความร้อนให้แก่กัน ดังนั้น ถ้าของไหลไม่มีการเปลี่ยนสภาวะ (คือ เปลี่ยนจากไอเป็นของเหลวหรือของเหลวเป็นไอ) อุณหภูมิของของไหลทั้งสองนั้นก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ขณะที่ของไหลไหลผ่านเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อน การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิจึงมีความสำคัญมากในการคำนวณเกี่ยวกับเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิในเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนแบบไหลขนาน

4. การคำนวณปริมาณการถ่ายเทความร้อน

วัตถุประสงค์อันดับแรกในการออกแบบเครื่องแลกเปลี่ยนความร้อนนี้ เพื่อหาขนาดพื้นที่ผิวที่จำเป็นที่ต้องการเพื่อการถ่ายเทความร้อน ที่อุณหภูมิ และอัตราการไหลของของไหลที่กำหนดให้ วิธีการนี้ จะสามารถกระทำได้โดยการใช้ค่าสัมประสิทธิ์ของการถ่ายเทความร้อนรวม U ความสัมพันธ์พื้นฐานจะแสดงให้ด้วยสมการการถ่ายเทความร้อนคือ

$$q = UA\Delta T_m \quad (2.9)$$

เมื่อ

ΔT_m แทน ค่าอุณหภูมิแตกต่างเฉลี่ยที่มีการแลกเปลี่ยนความร้อนทั้งหมด

สัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อน (U) การถ่ายเทความร้อนทั้งในกรณีของผนังราบและผนังรูปทรงกระบอก สามารถเขียนให้อยู่ในรูปของความต้านทานที่ผิวของผนัง ในที่นี้จึงจะกล่าวเฉพาะผนังรูปทรงกระบอก

สำหรับการถ่ายเทความร้อนผ่านผนังทรงกระบอกชั้นเดียว ค่าสัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อน ซึ่งขึ้นกับพื้นที่ภายในท่อ จะเขียนได้จากสมการดังนี้คือ

$$\text{ผนังราบ} \quad U = \frac{1}{\frac{1}{h_i} + \frac{L}{k} + \frac{1}{h_o}} \quad (2.10)$$

เนื่องจากท่อทำจากโลหะที่มีผนังบางมาก และมีค่าการนำความร้อนสูงมากค่าสัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อนเขียนได้ดังนี้คือ

$$U = \left[\frac{1}{h_i} + \frac{1}{h_o} \right]^{-1} \quad (2.11)$$

ในกรณีที่ฝั่งภายนอกของท่อติดครีป สัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อน จะหาได้โดยสมการที่เขียนได้ดังนี้คือ

$$U = \left[\frac{1}{h_i} + \frac{1}{h_o \left\{ \left(\frac{A_o}{A_i} \right) + \eta_f \left(\frac{A_f}{A_i} \right) \right\}} \right]^{-1} \quad (2.12)$$

เมื่อ

- U แทน สัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อนรวม, $W/m^2.K$
 h_i แทน สัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อนของเอธานอล, $W/m^2.K$
 h_o แทน สัมประสิทธิ์การพาความร้อนของน้ำ, $W/m^2.K$
 k แทน สัมประสิทธิ์การนำความร้อนของท่อทองแดง, $W/m.K$
 A_i แทน พื้นที่ผิภายในต่อหน่วยความยาวของท่อ, m^2
 A_o แทน พื้นที่ผิภายนอกต่อหน่วยความยาวของท่อ, m^2
 A_f แทน พื้นที่ผิวของครีบอกต่อหน่วยความยาวของท่อ, m^2
 η_f แทน ประสิทธิภาพของครีบ

เมื่อตัวห้อย i และ o แสดงถึงผิวภายในและภายนอกของผนังตามลำดับ สิ่งที่สำคัญคือ พื้นที่ในการพาความร้อนไม่เหมือนกับของไหล ทั้งที่เป็นกรณีของผนังทรงกระบอกจะนั้น สัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อนรวมและพื้นที่ผิวต้องมีความเหมาะสม

2.8 เครื่องควบแน่นหรือคอนเดนเซอร์ (Condenser)

เป็นอุปกรณ์เครื่องทำความเย็นชนิดหนึ่งประกอบด้วยท่อทองแดง ขดขนาไปมาและมีแผ่นโลหะบาง ๆ อาจเป็นเหล็กหรืออลูมิเนียมพาดทับเชื่อมติดไว้กับท่อทองแดง เรียกว่าครีบ (Fin) หน้าที่ของเครื่องควบแน่นคือรับเอาสารตัวกลางที่เป็นแก๊สที่มีแรงดันสูงและร้อนเข้ามาในเครื่องควบแน่น และจะระบายความร้อนโดยถ่ายเทความร้อนของสารทำความเย็นออกไป สารทำความเย็นที่เป็นแก๊สนี้ เมื่อถูกดึงหรือระบายออกไป (อาจจะเป่าลมเป่า, น้ำผ่าน หรืออาศัยธรรมชาติก็ตาม) สารทำความเย็นที่เป็นแก๊สจะกลายเป็นของเหลวทันที ดังนั้นเครื่องควบแน่นจึงมีหน้าที่ระบายความร้อนหรือถ่ายเทความร้อนออกจากสารทำความเย็นที่เป็นแก๊สและทำให้แก๊สเปลี่ยนสถานะเป็นของเหลว

เครื่องควบแน่นโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

1. ชนิดระบายความร้อนด้วยอากาศ (Air cooled condenser)
2. ชนิดระบายความร้อนด้วยน้ำ (Water cooled condenser)
3. ชนิดที่ระบายความร้อนด้วยน้ำและอากาศ (Evaporative condenser)

ชนิดหรือขนาดของเครื่องควบแน่นขึ้นอยู่กับหลักทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การตกลงใจสร้างเครื่องควบแน่นจะต้องคำนึงถึง ราคาค่าไฟ, ค่าน้ำ ค่าวัสดุที่ใช้ทำเครื่องควบแน่นและอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ขนาดของเครื่องควบแน่นที่จะต้องเลือกใช้ให้พอดีขึ้นอยู่กับ

- 1) ความสามารถในการถ่ายเทความร้อนของผิวโลหะที่ใช้ทำเครื่องควบแน่น
- 2) ความสามารถในการถ่ายเทความร้อนของสารทำความเย็น
- 3) ความสามารถในการถ่ายเทความร้อนของตัวกลางที่จะใช้ระบายความร้อน (คือน้ำและอากาศ)
- 4) อุณหภูมิของสารทำความเย็นและของตัวกลางที่จะใช้ระบายความร้อน
- 5) คุณสมบัติของสารทำความเย็น

ความสามารถในการถ่ายเทความร้อนของเครื่องควบแน่นจะมีความสามารถมากน้อยขึ้นอยู่กับ

- วัสดุที่ใช้สร้างเครื่องควบแน่น
- จำนวนพื้นที่ผิวที่ถ่ายเทความร้อนเป็นตารางฟุต
- กำลังลึงของลมที่จะผ่าน

2.9 วัสดุที่ใช้ทำหอกลั่นเอธานอล

เหล็กกล้าไร้สนิม เป็นเหล็กกล้าผสมที่ไม่เกิดสนิมในสภาพปกติ ที่มีความต้านทานความกัดกร่อนสูงมาก เนื่องจากธาตุโครเมียมเป็นธาตุผสมหลักมีปริมาณค่อนข้างสูง และปริมาณคาร์บอนค่อนข้างต่ำ โครเมียมตั้งแต่ 11% ขึ้นไป จะสามารถรวมตัวกับออกซิเจนในบรรยากาศได้ดีมาก และสร้างโครเมียมออกไซด์มีลักษณะเป็นฟิล์มบางหุ้มผิวเหล็กแข็งแรงมาก แม้จะถูกขัดถูออกไปก็สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้อีกในเวลาอันรวดเร็ว เป็นการป้องกันออกซิเจนในบรรยากาศที่จะรวมตัวกับผิวเหล็กอันเป็นสาเหตุของการเกิดเหล็กออกไซด์หรือสนิมได้อย่างสมบูรณ์มากซึ่งชื่อเรียกว่าเหล็กกล้าไร้สนิม

การจำแนกประเภทของเหล็กกล้าไร้สนิม โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เหล็กกล้าไร้สนิมกลุ่มเฟอร์ริติก กลุ่มมาร์เทนซิติก และกลุ่มออสเทนนิติก ซึ่งลักษณะรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. เหล็กกล้าไร้สนิมเฟอร์ริติก (ferrite stainless steels) เป็นเหล็กกล้าไร้สนิมที่มีโครงสร้างจุลภาคเป็นเฟอร์ไรท์ที่อุณหภูมิห้องที่มีโครเมียมเป็นธาตุผสมหลักไม่มีนิกเกิลมีคาร์บอนอยู่ในเกณฑ์ต่ำโดยทั่วไปจะอ่อนและเหนียวขึ้นรูปง่าย ไม่สามารถชุบแข็งโดยใช้ความร้อนเป็นตัวกระทำได้ แต่การเปลี่ยนแปลงรูปทางกลจะทำให้แข็งขึ้นได้เนื่องจากเกิดการชุบแข็ง ด้านการกัดกร่อนได้ดี ความแข็ง และความแข็งแรงต่ำ เชื่อมประกอบยาก

2. เหล็กกล้าไร้สนิมมาร์เทนซิติก (martensitic stainless steels) เป็นเหล็กกล้าไร้สนิมที่มีโครงสร้างจุลภาคเป็นมาร์เทนไซต์ที่อุณหภูมิห้อง มีธาตุโครเมียมเป็นหลักโดยตรง และไม่มีนิกเกิล (ยกเว้น 414 และ 413 มีได้เล็กน้อย ประมาณ 1.8%) มีคาร์บอนสูงมากกว่าเฟอร์ริติกและออสเทนนิติก สามารถเพิ่มความแข็งได้โดยการชุบแข็ง (อบเป็นออสเทนไนท์แล้วจุ่มชุบลงในน้ำ)

3. เหล็กกล้าไร้สนิมออสเทนนิค (austenitic stainless steels) เป็นเหล็กกล้าไร้สนิมที่มีโครงสร้างจุลภาคเป็นออสเทนไนท์ที่อุณหภูมิห้อง เนื่องจากมีธาตุ निकเกิดเป็นธาตุผสมพิเศษเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งชนิด นิกเกิลทำให้ออสเทนไนท์ขยาย และมีเสถียรภาพมากขึ้น คุณสมบัติโดยทั่วไปจะสามารถต้านทานต่อการกัดกร่อนได้ดีที่สุด ไม่มีสารแม่เหล็กหรือแม่เหล็กไม่ดูด สามารถเชื่อมได้ง่ายที่สุด เหล็กกล้าไร้สนิมออสเทนนิคมีข้อเสียคือ การเกิดคาร์ไบด์ตกตะกอนตามขอบเกรนแต่ก็มีวิธีที่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ แนวทางแก้ปัญหาและป้องกันการเกิดโครเมียมคาร์ไบด์ตกตะกอนตามขอบเกรนเนื่องจากการอบชุบ และการเชื่อมพอสรุปได้ดังนี้

- 3.1 เติมธาตุที่รวมตัวกับคาร์บอนซึ่งไวกว่าโครเมียม เช่น Ti, Cb, Nb เป็นต้น
- 3.2 ลดคาร์บอนให้ต่ำลง เช่น 304L และ 316L จะมีคาร์บอนไม่เกิน 0.03%
- 3.3 หลังจากการเชื่อมควรรีบนำเอาไปอบที่ประมาณ 1,050 องศาเซลเซียสแล้วชุบน้ำทันที

ตารางที่ 2.4 แสดงส่วนผสมทางเคมีของกลุ่มเหล็กกล้าไร้สนิมออสเทนนิค

AISI Type	ส่วนผสมทางเคมีคิดเป็นเปอร์เซ็นต์(Wt %)					ชนิดของการใช้งาน
	Cr	C	Mo	Al	Other (Max)	
301	17	7	0.15			เหมาะกับการใช้งานที่ต้องการความแข็งแรงสูงที่ใช้สำหรับประยุกต์ใช้ในการทำโครงสร้างที่มีความแข็งแรงสูงเพิ่มและมีการหลอมได้ดี ใช้สร้างอุปกรณ์การบิน อุปกรณ์เกี่ยวกับฮาร์ดแวร์
302	18	9	0.15			ตามวัตถุประสงค์เป็นเสตนเลสออสเทนนิคที่ใช้ทำเครื่องมือตกแต่งอุปกรณ์เกี่ยวกับอาหาร อุปกรณ์เกี่ยวกับการบิน เสาอากาศ สปริง ผลิตภัณฑ์อาหาร โครงสร้างภายนอก อุปกรณ์โรงกลั่นน้ำมัน
304L	19	10	0.03			เป็นการปรับปรุงมาจากชนิด 304 ให้มีคาร์บอนต่ำเป็นพิเศษ ป้องกันการตกตะกอนของคาร์บอนและใช้ทำถังเก็บของสะสมเชื้อเพลิง

ที่มา: ไทย-โกเบเว ลิ่ง จำกัด